

Warszawa, dnia 18 stycznia 2024 r.

RZĄDOWE CENTRUM LEGISLACJI
DEPARTAMENT PRAWA KONSTITUCYJNEGO I
ADMINISTRACYJNEGO

RCL.DPKA.590.4/2023

INFORMACJA O WYROKU
TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO

z dnia 12 kwietnia 2023 r.

sygn. akt P 5/19¹

I. Problem konstytucyjny

Postępowanie zostało zainicjowane pytaniem prawnym Sądu Rejonowego w Warszawie, które odnosiło się do art. 299 § 1 i 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w sytuacji, w której egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna), oraz art. 365 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (prawomocność materialna orzeczeń – nakaz przyjmowania, że w danej sytuacji stan prawny przedstawia się tak jak wynika to z zawartego w orzeczeniu rozstrzygnięcia). Zgodnie z zaskarżonymi przepisami sąd rozpoznający sprawę z powództwa wytoczonego na podstawie art. 299 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych jest związany orzeczeniem innego sądu, na podstawie którego wszczęto przeciwko spółce z ograniczoną odpowiedzialnością bezskuteczną egzekucję.

Zakwestionowane regulacje budziły wątpliwości sądu pytającego w zakresie, w jakim uniemożliwiały byłemu członkowi zarządu spółki, który utracił status członka zarządu przed

¹ Sentencja wyroku została ogłoszona 19 kwietnia 2023 r. w Dz. U. pod poz. 739.

wszczęciem postępowania przeciwko spółce, uwolnienie się od odpowiedzialności przez wykazanie w postępowaniu wszczętym na podstawie art. 299 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, że wierzytelność stwierdzona wcześniejszym orzeczeniem nie istnieje. W ocenie sądu pytającego taki stan prawny jest sprzeczny ze wskazanymi wzorcami kontroli hierarchicznej zgodności norm (art. 45 ust. 1, art. 64 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP).

II. Wzorce kontroli

Art. 45 ust. 1 (prawo dostępu do sądu, sprawiedliwość proceduralna) oraz art. 77 ust. 2 (zakaz zamykania drogi sądowej) Konstytucji RP.

III. Treść orzeczenia

1. Art. 365 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1805, z późn. zm.) w zakresie, w jakim przewiduje związanie sądu orzeczeniem, na podstawie którego wszczęto przeciwko spółce z ograniczoną odpowiedzialnością bezskuteczną egzekucję, w procesie wytoczonym na podstawie art. 299 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1467, z późn. zm.) przeciwko pozwanemu, który utracił status członka zarządu spółki przed datą wszczęcia postępowania, w którym orzeczenie przeciwko spółce zapadło, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP.

2. Art. 299 § 1 i 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości, aby pozwany były członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością uwolnił się od odpowiedzialności poprzez wykazanie, że wierzytelność, stwierdzona orzeczeniem, na podstawie którego wszczęto przeciwko spółce bezskuteczną egzekucję, nie istnieje, w sytuacji, w której orzeczenie zapadło w postępowaniu wszczętym po dacie utraty przez pozwanego statusu członka zarządu spółki, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP.

Trybunał Konstytucyjny przypomniał, że na gruncie art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 ustawy zasadniczej na konstytucyjne *prawo do sądu składają się następujące elementy: 1) prawo dostępu do sądu, tj. uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej*

charakterystyce (właściwym, niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); 2) prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej (zgodnej między innymi z wymogami sprawiedliwości i jawności; inaczej: sprawiedliwość proceduralna); 3) prawo do wyroku sądowego, tj. do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd, a nadto: 4) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy. Natomiast jądrem sprawiedliwości proceduralnej jest możliwość bycia wysłuchanym przez sąd, czyli – dotarcia doń i zajęcia przez każdą ze stron postępowania stanowiska i przedstawienia argumentów na jego poparcie.

W tym kontekście Trybunał Konstytucyjny zauważył, że powództwo z art. 299 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych przeciwko byłemu członkowi zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością *kształtuje sytuację prawną podmiotu, który nie uczestniczył w postępowaniu przeciwko tej spółce. Z chwilą rezygnacji z funkcji członka zarządu przestaje on bowiem mieć dostęp do spraw spółki i możliwa jest sytuacja, w której nie jest on nawet świadom, że przeciwko spółce toczy się jakiegokolwiek postępowanie przed sądem. O rozstrzygnięciu korzystnym dla wierzyciela były członek zarządu spółki dowiedzieć się może dopiero po zwróceniu się przez wierzyciela spółki z powództwem wobec niego wytoczonym na podstawie art. 299 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych. W takiej sytuacji art. 365 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, nakazujący sądowi rozpatrującemu ten pozew przyjąć ustalenia innego sądu w zakresie istnienia wierzytelności wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i zakazujący jednocześnie czynienia własnych ustaleń w tym przedmiocie, pozbawia byłego członka zarządu tej spółki dostępu do sądu. Zamknięcie drogi do sądu polega w tym przypadku na tym, że osoba taka nie może dochodzić przed sądem obrony swych praw; nie może przystąpić do postępowania przeciwko spółce, natomiast na etapie postępowania egzekucyjnego nie dysponuje już środkami procesowymi, które umożliwiają podniesienie zarzutów przeciwko roszczeniu dochodzonemu przez wierzyciela od spółki.*

W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 365 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego jest w tym zakresie niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP.

Trybunał Konstytucyjny zauważył także, że *zakwestionowany w pytaniu prawnym układ przepisów – materialnego i procesowego – może uniemożliwiać właściwe rozpoznanie sprawy*

odpowiedzialności byłego członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za zobowiązania tej spółki przez sąd, w szczególności przez pozbawienie byłego członka zarządu prawa do wysłuchania. Nawet po stwierdzeniu niekonstytucyjności art. 365 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie, w jakim uniemożliwia badanie przez sąd istnienia wierzytelności będącej podstawą powództwa wytoczonego na podstawie art. 299 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, sytuacja prawna byłego członka zarządu może nie ulec poprawie. Art. 299 § 1 i 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych nie przewidują bowiem *wyłączenia odpowiedzialności byłego członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez wykazanie, że wierzytelność będąca podstawą skierowanego przeciw niemu roszczenia nie istnieje.* Zawarty w art. 299 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych katalog podstaw egzonercacji pozwanego członka zarządu ma bowiem charakter zamknięty, *co wyłącza możliwość oparcia obrony na przesłance w przepisie niestwierdzonej.* Trybunał Konstytucyjny zauważył, że brak tej przesłanki wyłączenia odpowiedzialności stanowi pominięcie prawodawcze, które oznacza, że ustawodawca unormował pewną dziedzinę stosunków społecznych, ale w sposób niepełny, regulując ją fragmentarycznie i pomijając *element regulacji, który powinien być „integralną, funkcjonalną częścią jakiejś normy”.* Analizując zaskarżone przepisy, Trybunał Konstytucyjny potwierdził, iż brak tej przesłanki wyłączenia odpowiedzialności nie był celowym działaniem ustawodawcy (brak *ratio legis* wyłączenia), zachodzi daleko idące podobieństwo między nią a istniejącymi regulacjami oraz że z konstytucyjnego prawa do sądu wynika, że to na państwie *cięży obowiązek takiego ukształtowania procedury sądowej, w oparciu o zasady jawności i sprawiedliwości, aby zapewnić stronom postępowania możliwość podjęcia skutecznej obrony ich praw,* w tym byłemu członkowi zarządu spółki.

Wobec powyższego Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 299 § 1 i 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości, aby pozwany były członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością uwolnił się od odpowiedzialności przez wykazanie, że wierzytelność, stwierdzona orzeczeniem, na podstawie którego wszczęto przeciwko spółce bezskuteczną egzekucję, nie istnieje, w sytuacji, w której orzeczenie zapadło w postępowaniu wszczętym po dacie utraty przez pozwanego statusu członka zarządu spółki, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP.

IV. Wskazówki dla prawodawcy

Trybunał Konstytucyjny nie zawarł w uzasadnieniu żadnych wskazówek dla prawodawcy, aczkolwiek zasadne wydaje się rozważenie potrzeby nowelizacji art. 299 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych.

Marcin Olszówka
Dyrektor
Departamentu Prawa Konstytucyjnego i
Administracyjnego
w Rządowym Centrum Legislacji

/-podpisano kwalifikowanym podpisem
elektronicznym/